

N:o 18.

Ank. till Riksd. kansli den 2 mars 1909, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring af in-teckningsförrordningen, att aftal om rätt till elektrisk ström från fastighet med vattenfall må kunna i fastigheten in-tecknas.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 68, hafva herrar *Johan Ericsson* och *Gust. Sandström* anförut följande:

»Kungl. förordningen angående in-teckning i fast egendom af den 16 juni 1875 medger, som bekant, in-teckning allenast för vissa i förordningen angifna rättigheter, nämligen fordran, nyttjanderätt, rätt till afkomst eller annan förmån af fast egendom samt servitutsrätt.

I samma mån våra vattenfall under senare tid börjat tagas i anspråk för anläggande af kraftstationer, har det blifvit allt vanligare, att ägaren af vattenfallsfastigheten med industriidkare och ägare af andra fastigheter träffar aftal om leverans af elektrisk ström för belysning eller drifkraft. Särskildt förekommer det ofta, att vid själfva afsöndringen från ett hemman af ett vattenfall eller del däraf eller utmål för vattenfallet ägaren till stamhemmanet förbehåller hemmanet rätt för framtiden

till elektrisk ström för ofvanberörda ändamål, och att den sålunda förbehållna rättigheten utgör en del af den betingade valutan för vattenfalllets afhändande. Då en dylik rätt till elektrisk ström eller kraftleverans icke läser kunna hänföras till någon af de rättigheter, för hvilkas säkerhet inteckningsförordningen medger fastställande af inteckning, blir följden, att, om vattenfallsfastigheten öfvergår till annan ägare, denne icke är bunden af det träffade aftalet, hvilket därigenom i många fall kommer att för medkontrahenten blifva värdelöst.

Som emellertid en rättighet af ifrågavarande art i likhet med de flesta af ofvannämnda rättigheter, för hvilka inteckning är medgifven, innebär ett utnyttjande på visst sätt af fast egendom, synes jämväl innehafvaren af dylik rättighet böra beredas enahanda tillfälle att genom inteckning trygga rättighetens bestånd för framtiden. Särskildt synes det ur synpunkten af industriens intresse otillfredsställande, om en industriidkare, som grundat hela sin anläggning på ett ingånget aftal om leverans af elektrisk ström, skulle kunna i följd af vattenfallsfastighetens och kraftanläggningens öfvergång till ny ägare gå förlustig de fördelar, han genom aftalet betingat sig. Detta är så mycket betänkligare, som stora kapital ofta äro nedlagda i dylik industri och möjlighet att från annat håll erhålla den erforderliga elektriska kraften i regel torde saknas, så att industriidkaren finner sig ställd i valet mellan att öfvergå till ångkraft eller betala det godtyckligt stegrade pris, som af nye ägaren till vattenfallsfastigheten kan fordras.

Slutligen må anmärkas, att det äfven ligger i vattenfallsägarens intresse, att aftal af ifrågavarande slag blifva inteckningsbara, enär lättheten att afsätta den elektriska kraften gifvetvis måste blifva större, i samma mån de härom träffade leveransaftal äro för abonnenterna i möjligaste mån tryggande för framtiden.

På grund af hvad här ofvan anförts, hemställa vi vördsamt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och förelägga Riksdagen förslag till sådan ändring af inteckningsförordningen, att aftal om rätt till elektrisk ström från fastighet med vattenfall må kunna i fastigheten intecknas.»

Utskottets yt-
rande.

I anledning af en under 1907 års riksdag väckt motion angående åtgärder till tryggande af aftal rörande leverans af elektrisk energi afgaf lagutskottet ett så lydande utlåtande:

»Att det ämne, som genom förevarande motion underställts Riksdagens pröfning, är af stor vikt och betydelse, torde vara visst. I den mån sär-

skildt kraften i våra vattenfall alltmera tages i anspråk för alstrande af elektrisk energi i större omfattning, blir det såväl ur nationalekonomisk som privatekonomisk synpunkt en angelägenhet af stor vikt för statsmakterna att tillse ej blott att det alstrade energiförrådet från producentens sida under så billiga former som statens berättigade intressen det medgifva kan utnyttjas, utan äfven att det alstrade energiförrådet på ett fullt betryggande sätt tillhandahålles alla dem, som på beräknad tillgång ur detsamma grundat nyttiga företag för olika ändamål. Genom den 1902 tillkomna lagstiftningen har staten redan gått producentens intressen till mötes, hvaremot konsumenten, den som genom aftal betingat sig leverans af visst energiförråd från kraftföretaget, enligt gällande lagstiftning intager en synnerligen osäker ställning. Att han icke vid aftalsbrott från leverantörens sida genom eventuellt skadestånd, äfven om detta beräknas till mycket högt belopp, kan under alla förhållanden blifva tillfredsställd, är uppenbart. För konsumenten kommer det ju i främsta rummet an på att ständigt kunna åtnjuta tillgång på aftalad kraft. En stad exempelvis med elektrisk belysning, som plötsligt genom aftalsbrott från kraftleverantörens sida befinner sig i mörker, lär vara föga tillfredsställd med ett skadestånd.

Då utskottet vid behandlingen af detta ämne sökt för sig klargöra, huru detsamma skulle på ett tillfyllestgörande sätt kunna ordnas, har utskottet till en början undersökt, huruvida icke i redan gällande lagstiftning bestämmelser finnas, som skulle kunna i någon mån användas i konsumentens ifrågavarande intresse eller i annat fall, huruvida icke befintliga bestämmelser skulle i sådant syfte kunna utvidgas. Det har därvid till en början gällt att bestämma arten af konsumentens ifrågavarande rätt. I sådant afseende torde det vara af intresse att inhämta, hurusom enligt den nya tyska civillagen, som i modern rätt lär få anses representera den mest genomarbetade systematiken, denna rätt troligen icke kan betraktas såsom en sakrätt. Visserligen har en framstående skriftställare inom den tyska rättsvetenskapen velat med stöd af bestämmelsen i § 1105 af den tyska civillagen göra gällande, att under vissa förutsättningar afnämarens rätt vore att betrakta som en reallast och såsom sådan borde åtnjuta fullt sakrättsligt skydd, men af en annan i Tyskland högt uppburen juridisk författare har detta utan vidare såsom felaktigt afvisats. Hur rättigheten genom aftal än konstrueras, torde det emellertid enligt gällande svensk rätt vara visst, att det väsentliga i densamma icke är af den art, att in-teckning därför eventuellt i leverantörens fastighet kan fastställas. Genom

ett af högsta domstolen nyligen afgjordt mål har denna fråga ock blifvit klart afgjord. Sökt inteckning till säkerhet för aftalad rätt till elektrisk kraft från ett kraftbolag i detsamma tillhöriga fastigheter och kraftledningar har i alla instanserna afvisats, i hofrätten och högsta domstolen enhälligt. Af rättsfallet framgår bland annat, att enligt domhafvandens i underrätten mening ifrågavarande rätt icke låte hänföra sig till vare sig nyttjanderätt till fast egendom, afkomsträtt af sådan egendom eller servitut. Äfven om, såsom utskottet inhämtat, i ett annat tidigare fall underrätt fastställt inteckning i ett kraftbolags fastigheter till säkerhet för ett kontrakt om leverans af elektrisk energi — hvilken inteckning emellertid torde afsett hufvudsakligen upplåten nyttjanderätt till vissa turbinkammare m. m. — och äfven under förutsättning att sådan inteckning mera allmänt skulle medgifvas, något som man likväl efter ofvannämnda prejudikat knappast torde vara berättigad antaga, finner utskottet, att föga därmed vore för konsumenten vunnet. Genom den medgifna inteckningen skulle han visserligen i många fall vara skyddad mot tredje man, men någon trygghet att åtnjuta den aftalade energimängden skulle han icke därför äga. Mot ett aftalsbrott från leverantörens sida och de stundom oberäkneliga följderna däraf vore han ej säkerställd.

Måhända är det ock med hänsyn härtill, som man i främmande länder uti ifrågavarande afseende beträddt en annan väg och i allmänhet genom villkor och bestämmelser vid meddelandet af koncession å elektriska kraftanläggningar sökt trygga afnämare af energi från företaget mot risken att på ett eller annat sätt gå miste om aftalad energileverans.

I *England* gälla härom bestämmelser, tillkomna 1882, med vissa senare förändringar. En koncession för leverans och distribuering af elektrisk energi meddelas alltid för ett alldeles bestämdt angifvet område (area of supply). I koncessionsurkunden uppräknas de gator och platser, hvarest inom två år efter koncessionens meddelande elektriska ledningar till *allmänt aflämnande* af elektrisk energi måste vara anlagda. Efter loppet af ett och ett halft år efter koncessionens meddelande kan under vissa förutsättningar på företagets ägare ställas den fordringen att äfven på öfriga gator inom området anlägga elektriska ledningar, och när dessa förutsättningar äro uppfyllda, har ägaren skyldighet att inom sex månader efter fordringens uppställande skrida till ledningarnas anläggande. I hvarje koncessionsurkund angifves vidare det maximipris, som entreprenören är berättigad betinga sig af de enskilda energiafnämarna. Om han icke enas med vederbörande kommunalmyndighet om det pris, som skall förekomma

vid leverans till offentlig belysning, slites tvisten härom af skiljedomstol. — Genom rätt att under vissa villkor öfvertaga en elektrisk kraftanläggning är *en offentlig korporation*, som däraf har intresse, högst betydligt säkerställd mot risken att förlora påräknad energi. — Af nämare eljest hafva viss trygghet däri, att om handelsdepartementet (Board of trade) öfvertygas om att företaget på grund af insolvens är urståndsatt att fullgöra de förpliktelser, som i kraft af koncessionen åligga detsamma (ordentliga anläggningar, *leverans af energi* m. m.), koncessionen är förverkad, i hvilket fall de däraf intresserade under vissa villkor kunna öfvertaga företaget eller del däraf. Stundom kan handelsdepartementet, om ett företag uraktlåter de detsamma genom koncessionen eller af departementet särskildt ålagda förpliktelser — bland annat beträffande leverans af energi —, därest ej de till en början i sådant fall meddelade anvisningar efterföljas, fälla företaget till betydliga böter och slutligen återtaga koncessionen, om sådant ur allmänt intresse synes lämpligt. — Till sist må nämnas, att företagens egendom är skyddad från utmätning och konkursåtgärder.

I *Frankrike* skiljer man enligt en år 1906 utkommen lag, vid meddelande af koncession å elektrisk kraftanläggning, mellan 'concessions simples sans déclaration d'utilité publique' (koncessioner, vid hvilka företaget ej anses böra betraktas vara af mera allmän nytta) och 'concessions déclarées d'utilité publique' (koncessioner, där företaget anses vara af allmän nytta). Koncessionen, hvilken enligt denna lag, i öfverensstämmelse med hvad förut gällde, betraktas såsom ett slags aftal, meddelas i båda fallen af kommun, där företaget finnes, eller där detsamma berör flera kommuner, som slutit sig tillsammans, af ett gemensamt utskott från dessa, och i andra fall af staten. Hvarje koncession är underkastad de närmare villkor, som upptagas i en vid dess meddelande utfärdad urkund, 'cahier des charges', hvilken öfverensstämmer med någon af de typer, som fastställts i statsrådet. Genom bestämmelser, intagna i denna urkund, tillförsäkras af nämare af elektrisk energi betryggande villkor för det fortsätta och regelbundna åtnjutandet af kraften. Då koncessionen, enligt hvad ofvan antydts, betraktas såsom ett aftal — närmare bestämdt såsom ett aftal om begagnande från entreprenörens sida af de det allmänna tillkommande rättigheter uti förevarande afseende mot skyldighet att fullgöra de i det allmännas intresse liggande prestationer beträffande leverans af elektrisk energi — innebär ett åsidosättande från leverantörens sida af fullgörande af honom åliggande leveranser såsom ett kontraktsbrott, på hvilket bestämmelserna i art. 1184 Code civil bli tillämpliga. Enligt dessa

har, för den händelse den ene kontrahenten icke uppfyller sina förpliktelser enligt aftal, den andre kontrahenten rätt att fordra aftalets upphörande och skadestånd, med andra ord i här förevarande fall hafva de administrativa myndigheterna rätt att återkalla koncessionen och erhålla skadestånd för vederbörandes räkning. — Äfven fransk lag känner en rätt för kommunalförvaltningen att inlösa kraftföretaget, när villkor därom äro intagna i koncessionsurkunden, något som vanligtvis lärer vara fallet.

I *Italien* äro bestämmelserna om koncession synnerligen lindriga för entreprenören. Den rätt, han genom koncessionen erhåller, betraktas, i förhållande till de fastigheter, hvaröfver ledningarna framdragas, såsom ett servitut. Trygghet att erhålla aftalad leverans af energi har afnämarna bland annat därigenom, att servitutet anses förverkadt, till exempel om ägaren till den tjänande fastigheten (den hvaröfver ledningen framgår) visar, att entreprenören icke vidare är i stånd att lämna energi till industriella ändamål. Rätt att inlösa ett elektriskt kraftföretag tillkommer ock enligt italiensk rätt kommun under vissa villkor och viss tid efter koncessionens meddelande, ehuru bestämmelserna härom genom åtskilliga omständigheter sällan kunna tillämpas och kommunens ifrågavarande rätt begagnas.

I *Schweiz* synas föga tillfredsställande stadganden förefinnas till tryggnad af afnämarnes rätt. Därom vittnar följande uttalande i en uppsats om bland annat elektricitetsrätten i Schweiz: 'Inom elektricitetsrätten fattas, med undantag af vissa säkerhetsföreskrifter, allt, som skulle tjäna till skydd för allmänna intressen. Förbundet har förlänat elektricitetsbolagen med ringa inskränkning expropriationens offentliga maktmedel och därmed erkänt dem som allmänna anstalter. Men ända hittills har förbundet, obegripligt nog, underlåtit att vid denna gifva knyta, om ock den allra minsta motförpliktelse. Elektricitetsföretagen kunna med statens hjälp skaffa sig faktiskt monopol, sinsemellan ordna afsättningsområdena och inom afsättningsområdet uppställa autonoma strömpristariffer. De kunna äfven midt i sitt afsättningsområde, af chikan eller emedan alltför liten vinst erbjuder sig, vägra enskilda afnämarna eller mindre kommuner leverans af energi o. s. v., kort sagdt, de äro en stat i staten i detta ords sämsta betydelse, i det de utöfva statens rättigheter, men sakna alla förpliktelser.' Behovet af skyddande bestämmelser har därför kraftigt i Schweiz gjort sig gällande, och man har uppställt följande reformprogram: Alla företag, som befatta sig med produktion, ledning och leverans af elektrisk energi, ställas under statskontroll. Denna statskontroll skulle särskildt beträffande leverans af

elektrisk energi på det sättet anordnas, att ett bolag, som till tredje man ville leverera elektrisk energi, på samma sätt som järnvägsbolagen, skulle behöfva koncession. Koncessionen skulle meddelas blott för ett noggrannt begränsadt område. Bolaget skulle vara förpliktadt att inom detta område under vissa villkor tillfredsställa hvarje efterfrågan efter energi (kontraktstvång), vidare skulle maximipratariffer uppställas, som vid viss räntabilitet hos företaget skulle reduceras, slutligen skulle särskildt till förmån för kommuner, kantoner och förbundet förbehållas inlösningsrätt till företaget. Såsom mönster för lagstiftningen har man tänkt sig den engelska lagen af 1882.

Såsom af denna kortfattade redogörelse för viss utländsk lagstiftning synes, har man genom med koncession förbundna bestämmelser sökt trygga bland annat afnämare af elektrisk energi mot att blifva beröfvad påräknad kraft. Att man icke heller i vårt land är alldeles främmande för en sådan tanke, framgår af ett den 13 februari 1906 afgifvet yttrande till kommerskollegium, i hvilket en af inspektörerna öfver elektriska anläggningar för belysning och kraftöfverföring berört det i motionen omnämnda ämne och därutinnan anført: 'I den mån omfattande anläggningar komma till utförande för tillhandahållande af elektrisk kraft åt befolkningen inom större områden och dessa företag sålunda blifva af afsevärd betydelse för den allmänna hushållningen, synas de böra blifva underkastade äfven andra bestämmelser än sådana, som meddelas till förekommande af skada å person eller egendom. Bland synpunkter, som därvid kunna göra sig gällande, torde vara, att kraften må levereras på tillfredsställande sätt och till lämpliga (maximi-) priser samt att den inom visst område må blifva tillgänglig intill visst belopp för alla, som så önska, och på enhetliga villkor under i öfrigt lika förhållanden; dessutom torde väl ock stundom anläggningens förhållande till statens eller annan enskild anläggning inom samma område behöfva på något sätt fastställas. — Vid mindre anläggningar af ifrågavarande slag, hvartill med få undantag de i vårt land hittills utförda kunna räknas, torde dessa förhållanden af sig själf regleras på tillfredsställande sätt, men då företag komma till stånd, genom sammanslutning eller annorledes, som ensamma behärska vidsträckta områden, torde förhållandena kunna gestalta sig annorlunda. Dylika anläggningar kunna då såväl i ekonomisk betydelse som i andra stycken jämföras med järnvägsanläggningar, och sådana äro ju i afseenden, analogt med de ofvannämnda, underkastade kontroll från det allmännas sida. Då dessa frågor i vårt land sannolikt snart nog blifva aktuella, sy-

nes lämpligt att redan nu i koncessionsbestämmelser för ifrågavarande slag af anläggningar afseende fästes därå. Sålunda torde det blifva till gagn för bedömande af hithörande förhållanden och af vattenkraftens tillgodogörande öfverhufvudtaget, om koncessionsinnehafvare af dylika företag — såsom fallet är på vissa ställen i utlandet och hos oss vid enskilda järnvägar — förelades, bland annat, att ingifva en detaljerad tablå öfver den i bruk satta anläggningens utrustning och kostnad och att årligen efter ett fastställt schema afgifva berättelse om verksamheten och företagens ställning.' — Inspektören har vidare framhållit det stora behovet att genom lagstiftning afnämarnes rätt tryggas, och då enligt hans mening sådant borde ske genom bestämmelser, meddelade i samband med koncessionen, vore en sådan lagstiftning med det snaraste påkallad, innan redan alltför många koncessioner hunnit meddelas. — Till sist har han fäst uppmärksamheten därpå, att enligt gällande lag, 2 § 2 mom. lagen den 27 juni 1902, Konungen vid meddelande af koncession har att, under förbehåll af enskild rätt, föreskrifva på hvilket sätt och under hvilka villkor anläggningen må utföras och nyttjas, men att då fråga uppstått om dessa bestämmelser vore af den omfattning, att Konungen vid koncessionens meddelande skulle äga uppställa villkor af den ingripande art, hvarom ofvan talats och hvilka i utlandet, exempelvis England, förekomme, tvekan härutinnan så starkt gjort sig gällande, att man helt afstått att i koncessionsbestämmelserna föreslå ens något i sådan riktning gående villkor.

Att tillfredsställande utvägar till frågans lösning sålunda icke saknas, har utskottet med det ofvan anförda velat visa, äfven om utskottet gifvetvis icke varit i tillfälle att närmare angifva, huru denna lösning bör försiggå. Detta torde Kungl. Maj:t vid en eventuell utredning bäst blifva i stånd att afgöra. Därvid lärer då ock visa sig, huruvida saken kan ordnas genom blott administrativa föreskrifter, hvilka Kungl. Maj:t i sådant fall icke lärer underlåta att meddela, eller huruvida lagstiftning med Riksdagens medverkan erfordras.»

I enlighet med utskottets med stöd af detta yttrande gjorda hemställan, aflät Riksdagen den 28 mars 1907 skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte låta föranstalta om utredning, på hvilket sätt betryggande garantier för kontraktsevenligt åtnjutande af elektrisk energi skulle kunna genom lagstiftning eller eljest beredas afnämare af sådan energi, samt i den mån Riksdagens medverkan till lagstiftning i

ämnet erfordrades, för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Då sålunda den fråga, som i nu föreliggande motion beröres, redan är på Kungl. Maj:t pröfning beroende, tar utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 mars 1909.

Å lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.